

19. Письменники в інституті // Радянський студент. 1962. 22 листопада. №33 (349). С. 1.
20. Володар аудиторії – сміх. На вечорі сатири і гумору в нашому інституті // Радянський студент. 1963. 3 жовтня. №30 (383). С. 1.
21. Зустріч з письменником // Радянський студент. 1966. 21 квітня. №11 (482). С. 2.
22. Прокопчук В. Людина і час. Спогади. Дунаївці, Кам'янець-Подільський: Зволейко Д.Г., 2020. 412 с.
23. Числинська С., Прокопчук В. «Бригантіна» піднімає паруси... // Радянський студент. 1966. 8 травня. №13 (484). С. 2.

**Віктор Косаківський,
Валентина Гребеньова,
Руслан Кучаєв**

УКРАЇНЬСЬКА ФОЛЬКЛОРИСТКА ПРИСЯЖНЮК НАСТЯ АНДРІАНІВНА (1894-1987) У СПОГАДАХ ВІННИЧАНКИ ГАННИ ВОЛОШЕНЮК (КАСІЯНЕНКО)

Стаття присвячена відомій збирачці українського фольклору Насті Андріанівні Присяжнюк (1894-1987). Головне місце займають спогади про неї записані від вінничанки Волошенюк (Касіяненко) Ганни Леонтіївни.

Ключові слова: Присяжнюк Н.А., фольклор, Погребище, Волошенюк (Касіяненко) Г. Л., спогади.

Серед багатьох імен дослідників українського фольклору особливе місце займає ім'я Насті Присяжнюк, яка усе свідоме життя присвятила збиранню, вивченню і популяризації усної народної творчості українського народу.

Фольклористичну діяльність Н. А. Присяжнюк високо оцінили науковці: Г. Сухобрус, І. Березовський, Т. Грудзинська, А. Коржупова, В. Борщевський, А. Подолинний, М. Дмитренко, С. Гальчак, а також письменники, журналісти, краєзнавці – М. Рильський, М. Стельмах, І. Драч, А. Бортняк, М. Солоненко, І. Волошенюк, І. Малюта, Б. Сінкевич, Т. Цвігун, В. Сторожук, Г. Касіяненко (Волошенюк).

Збирацька спадщина Н. А. Присяжнюк: 6500 пісень; 61 000 прислів'їв, та приказок, прикмет, повір'їв та інших паремійних зразків; 4500 казок, легенд, переказів, оповідань, бувальщин, народних гуморесок; сотні голосинь, чимало матеріалів до народного сонника, традиційної медицини, народної кухні. Також дослідниця збирала унікальні матеріали з мови, історії, етнографії рідного краю. Наприклад: «Історія села Погребища», «Історія Погребищенської школи за 100 років», «Хроніка кутка Нові Садиби (50 родин за 100 років)», «Історія Погребищенського кладовища», «Мова населення Погребища (діалектологічна розвідка)», «Прізвища і прізвиська селян Погребища», «Пісня в моєму житті» тощо. Цінність становлять фольклорно-етнографічні праці: «Українське весілля в с. Погребище», «Сучасне весілля в с. Погребище».

Більшість фольклорних записів Н. А. зберігається в ІМФЕ ім. М. Рильського та Державному архіві Вінницької області [1, с. 294-295; 2, с. 10-14].

Перу Н. А. Присяжнюк також належить низка нарисів про видатних носіїв фольклору, з якими їй довелося співпрацювати. Крім того, вона вела щоденник, широке листування. У місцевій пресі опублікувала понад 150 статей на різні теми. В 1976 р. у видавництві «Наукова думка» вийшла книга «Пісні Поділля», в котрій видрукувані тексти близько тисячі пісень, записаних фольклористкою в Погребищі протягом кількох десятиріч її фольклорно-етнографічної діяльності. Упорядкував і написав передмову до збірника С. В. Мишанич [3, с. 9; 4, с. 3-6].

Значну кількість записів відома фольклористка надрукувала в різних томах серії «Українська народна творчість»: «Колядки та щедрівки», «Танцювальні пісні», «Наймитські та заробітчанські пісні», «Чумацькі пісні», «Казки про тварин», «Народні оповідання», «Балади» тощо [1, с. 294].

Присяжнюк Настя Андріанівна народилася 22 грудня 1894 р. (3 січня 1895 р.) в містечку Погребище Бердичівського повіту Київської губернії (нині Вінницької області) в багатодітній сім'ї чинбаря — Андріана Івановича Присяжнюка та колишньої наймички — Марії Онуфріївни Присяжнюк. Родина мешкала на околиці містечка. Їх куток, що був розташований недалеко від ліска «Братерська пасіка» й мав чудовий краєвид на річку Рось, називали Новими садибами.

Любов до народної творчості Настя Андріанівна успадкувала ще в ранньому дитинстві. В 5-річному віці почала співати. Зі спогадів Насті Андріанівни: «У нашій хаті любили збиратися сусіди. Можливо, тому що батько, Андріан Іванович, був веселою, дотепною людиною. Слово за словом, і починалася розмова. Розповідали часом таке, що мені, найменшій, аж дух забивало». Всі в родині співали, любили розказувати бувальщини, різні пригоди, гуморески, дотепи».

За 9 років — від дня смерті батька до січня 1910 р. — знала більше 2000 пісень різних жанрів [3, с. 6-7].

Фольклором цікавилась з дитинства. Першу колядку — «Були в дядька бджоли» вивчила у п'ятирічному віці. У 17 років знала («вивчила») 650 весільних пісень, багато календарно-обрядових та майже тисячу пісень інших жанрів. Знала чимало гуморесок, понад 200 загадок, велику кількість голосінь, прислів'їв та багато інших фольклорних зразків. Фольклор почала записувати у 1917 р. У 1919 р. співала в народному хорі під керівництвом В. Мілятицького. Він занотував з голосу Насті Присяжнюк 150 пісень і надіслав їх до Кабінету музикої етнографії при Всеукраїнській Академії наук (1. с. 294).

З вересня 1927 р. навчалася в Кам'янець-Подільському інституті народної освіти (нині Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка), 1930 р. отримала диплом про вищу освіту. У 1931–1934 рр. навчалася в Києві в аспірантурі Науково-дослідного Інституту мовознавства при ВУАН [3, с. 8]. За іншими джерелами навчалася в аспірантурі а кафедрі української мови Київського університету.

Науковий керівник проф. Синявський [1, с. 294]. Паралельно активно вела фольклористичну діяльність.

Настя Присяжнюк написала дисертацію «Перехідні говори від північних до південних», підготувала до друку збірку «Українське весілля в Погребищах», збирала пісні, гуморески, прислів'я. Виробити принципи наукового дослідження народної творчості допоміг Климентій Квітка — чоловік Лесі Українки, який завідував музично-етнографічним кабінетом Академії Наук. Знайомство з Климентієм Квіткою, Агатангелом Кримським спонукало Н. А. Присяжнюк до плідної праці на українській ниві, проте стало приводом для її обвинувачення в націоналізмі, арешту й заслання в «Казахстан». 1937 р. жінку відправили у заслання на 10 років (1937–1946 рр.). Як висловлювалась сама Настя Андріанівна, «відпочивала в таборі в Сибіру (Томсько-Асінський табір), а все зібране мною пропало». Великою втратою для всієї науки було знищення великого доробку фольклористики під час Другої світової війни, який вона пересилала до рукописного фонду Академії наук, окрім тих перших 150 пісень із нотами, що були відправлені за проханням Климентія Квітки до кабінету музичної етнографії Академії наук [3 с. 8-9].

Климент Квітка у 1932 р. записав від неї кілька голосинь (плачів) і надіслав їх до Британського музею в Лондоні [1, с. 294].

Загалом В. Мілятицьким та В. Тарасюком з голосу Н.А. здійснено нотацію 350 пісень. Впродовж 1972-1975 рр. вивчаючи фольклор Погребища В. Мишанич записав на магнітофонну плівку понад 1400 пісень (4, с. 4). Основу пісенного репертуару Погребц складає репертуар кількох родин та окремих носіїв фольклору. Найбільше пісень записано від Софії, Ганни і Насті Присяжнюк, Катерини Кульбіді, Параски Лагич, Марфи Куренівської, Марії Білоконь, Олександри Хуторної, Варки Колодій та ін.[5, с.37-49].

Померла Настя Андріанівна Присяжнюк 8 червня 1987 р. 23 жовтня 2012 р. у м. Погребище відкрито красезнавчий музей імені Насті Присяжнюк. Ім'я Н. А. Присяжнюк сьогодні широко відоме у найвіддаленіших куточках України, близького і далекого зарубіжжя, українці шанують скарби, зібрані фольклористкою. А дослідники спадщини фольклористики вводять до наукового обігу раніше неопубліковані матеріали з її особового фонду. Наприклад, Гребеньова В. О. про народне харчування селян Погребища [6].

Багато років з Настею Андріанівною спілкувалась і листувалась вінницька журналістка Волошенюк (Касіяненко) Ганна Леонтівна. Вона зберегла, упорядкувала і опублікувала листи від фольклористики [7]. Спогади про Н.А. Присяжнюк, записані нами у березні 2023 р., значно доповнюють відомості про її особисте життя, коло друзів та творчу роботу.

Нижче подаємо роз шифровку тексту спогадів..

Ганна Волошенюк (дальше Г.В.) – Розумієте ми з Настею Андріанівною багато років листувалися. Я приїжджала до неї. І Іван Степанович Волошенюк з нею теж дружив. Але я до неї приїжджала і ми з нею співали. Тако приїду і ми співаємо. Вона знала стільки пісень, і на мелодію, і все це в неї було так... Ну, знаєте, це людина гігант. Можна

сказати, що гігант. Але, що найцікавіше то вона була надзвичайно трудолюбива. Вона в багатьох випадках, і в багатьох, ну, галузях була працівником. Але справа в тім, що це ніким не фіксувалося, ніким це не оплачувалося. Ну правда була там один раз її «велика плата» - засадили її на 10 років до Сибіру. Ну і вона там 10 років пробула. Але, що я вам хочу сказати, Настя Андріанівна на це не ображалась. Вона вважала, що, ну, раз засадили то що ж, але ще до того часу як вона потрапила туди.... Ну зараз я почну спочатку бо я вже десь забігла з далеку.

Отже Настя Андріанівна Присяжнюк народилася 1894 року 22 грудня, 12-тою у родині і 13-тим ще був Агафон, ну так сказати. Ну по скільки вона була вже дуже маленькою то вона була тільки з батьком 6 років, бо батько помер коли їй було 6 років і більше на цьому кінчилося все її з батьком. Але вона знала що батько в неї дуже такий працюючий, дуже він вмів багато робити, ну так як сільська людина, ну тут ви почитаєте. Він і кожухи шив і взуття латав. Отже це був великий трудяга, і ще вона казала так, що він трудився і співав, а вона переймала ці всі пісні. І переймала від мами і від сестер, від усіх від кого було, бо вона мала для цього таку душу відкрити і мала голос і це для неї було ну можна сказати задоволенням цілого життя. Ну що сказати, вона ще, щоб я не забулася, після того як вона прийшла з тих всіх своїх Сибірів то її нагородили орденом «трудового червоного прапора» який вона вважала реабілітацією.

Віктор Косаківський (дальше В. К.). – А скажіть чого вона туди попала? За що вона попала в Сибір?

Г. В. – Ну, за що туди попадали?

В. К. – Вам вона казала?

Г. В. – Ми не говорили, вона цієї теми не торкалася.

В. К. – Я думав, що може вона десь казала.

Г. В. – Не, не, вона не казала за що то так її нагородили великим, але там вона вирощувала якісь овочі, ну, таке.

Руслан Кучаєв (дальше Р. К.) – Тобто за Сибір вона взагалі не згадувала?

Г. В. – Вона не згадувала. От чогось вона не хотіла про це говорити і не згадувала. Але то, що вона була там агрономом і «овочеводом» то це точно було. Ви знаєте, якщо сказати про бабу Настю то вона записала 7000 пісень і 56000 прислів'їв і ще багато дечого вона тут, так сказати, мала.

В. К. – Ганна Леонтівна скажіть коли ви познайомились?

Г. В. – Ви знаєте, що в 78 році почав її писати Волошенюк. Бо він побував у неї і цілу ніч вони з нею співали і потім почали з нею листуватися. І з цього часу і я почала не нею листуватися. І відтоді я з нею листувалася постійно, бо він не мав часу.

В. К. – А він писав про неї статтю в газету, у «Вінницьку правду»?

Г. В. – Писав про неї статтю. Та десь там є стаття, що він про неї писав і все це було. Але справа в тім що я потім почала до неї писати листи і вона почала відповідати і вона почала пильнувати, так сказати, щоб кожне свято, це новий рік там, 8 березня, ще там якісь свята і це вона завжди листівку прислала, от. Я листівок не писала бо я їх не

люблю писати, писала листи. І таким чином ми з нею почали листуватися і листувалися, ну зразу коли вона там почала писати то писала: Галино так, так, так, а потім вона вже, ну знаєте, перейшла на такий вже, ну, так як мама до мене зверталася.

Р. К. – На ближчий якийсь рівень такий!

Г. В. – Да, да, такий наближений рівень і почала звертатись: «Я вам дам цю книжечку». І розумієте, що вона дуже була затруднена цими своїми роботами: по – перше, вона записувала ці всі прислів'я, пісні і відсилала їх в інститут фольклору, туди вона їх відсилала. І це писала в двох екземплярах. Один лишала в себе, а другий відсилала. То розумієте вона дуже така була трудяга, і мало того вона листувалася з дуже багатьма школами, з багатьма людьми. Дуже багато людей тоді читали про неї, бачили її і писали як це займатися фольклором. Кожному вона писала, в неї десь було до 300 адресатів, і це вона всім намагалася відповісти і писала. Ну розумієте, що це такої трудолюбності як у неї була, це взагалі, це... Але, що хочу я сказати, що коли вона була ще маленькою, то хотіла вчитися в школі, але сказали, що для бідних нема де – вже вчилася сама, і коли вже була десь там дорослою то екстерном здала за 10-ти річку і закінчила педінститут.

В. К. – Який? Наш?

Г. В. – Нє, не наш. Вона вчилася у Кам'янець-Подільському і навіть там працювала. Але, що цікаво, що коли вона була в Одесі, десь її ще не було 18 років, і там підняла повстання, і її заарештували, але поскільки в неї не було ще 18 років, то її пішки в супроводі жандармів, пішки, вона йшла з Одеси до Чернігова, а там у Чернігові вона познайомилася з Юрієм Коцюбинським і з Віталієм Примаком [Примаковим – авт.], і вони дивувалися, що її ще немає 18 років, а вона вже два рази була заарештована. Ну її сестра Мотря теж була заарештована, бо там якісь гроші взяла.

В. К. – То це через Мотру напевно?

Г. В. – Ви знаєте що нє, Мотра само собою. Мотра в 1905-тому році була розстріляна, її рідня сестра, а всі брати теже були революціонери. Так, що розумієте вона росла в такій сім'ї революціонерів, що вона не могла бути не революціонером.

Р. К. – То може за то і в Сибір її заслали?

Г. В. – Нє, то Сибір це вже було таке. От, але вона викладала українську мову, і разом із Миколою Скрипником, який українську мову в 30-х роках, так сказати, відстоював і записував і творив, то вона теж із ним творила, вона була дуже підкована в цій галузі. Розумієте, що вона, аааа, за що її посадили на 10 років, ви знаєте вона знала багато плачів на багатьох була похоронах і слухала як це відплачують людей і вона ці плачі собі запам'ятала. І коли Агатангел Кримський записав її оці плачі, і відіслав в Британський музей. То щоб причипитися до неї, що вона із-за рубіжжя має стосунки, то її за ці плачі що опинилися в Британському музеї, бо там вони то мали тексти цих плачів, але не мали голосу а вона записала це на голос, і тим часом її послали на 10 років.

Р. К. – То вона за ці плачі розплатувалася?

Г. В. – Да, за це розплатувалася, за зв'язок із-за кордоном. Ну, але то таке діло. Вона і до того ще збирала фольклор, ці всі пісні. Але

це все за цих 10 років загубилося. І коли вона вже вернулася після тих 10-ти років, то вже її послали [працювати – авт.]. Вона навіть викладала у Києві в інституті, ще до того. І вже готувала свою докторську [кандидатську – авт.] дисертацію, але якась там подала на неї доноса, і її ото послали на 10 років. То вже після того як вона викладала у інституті, то її послали у найглибше село Погребищенського району викладати молодшим класам. Це під тим кодовим закликом щоб ересі молоді не несла. А викладала цим діткам маленьким українську мову. Оце отакі деталі я вам розкажую. І розумієте що Настя Андріанівна, отут є трошки, записала хроніку багатьох погребищенських родин, і про походження багатьох місцевих імен писала, прізвищ і прізвиць, а в народному харчуванні в Погребищі зібрала 250 страв і описала їх.

В. К. – А свою хроніку вона написала? Свої родини?

Г. В. – Там було записано, да. І потім записала подільське весілля. Тоже багато пісень, воно дуже ж багате подільське весілля. Далі вона зробила розвідки про народні квіти. Записала розвідку про річку Рось. І розумієте, що в неї біло 4500 оповідальних творів, величезна кількість прислів'їв і приказок, загадок, замовлянь і повір'їв. І до народного сонника вона тоже причастилася.

І, розумієте, коли я до неї приходила, вона сиділа в хаті, хата наповнена всіма цими папками, всіма цими всіми. І там я зашкребу в коридорі, вона таким владним голосом: «Хто там? Хто там йде?»

Я прихожу до неї, вона там тішиться, що це я прийшла і таким чином ми з нею балакаємо. Вона розкажує це все, ну, це людина була цікава.

В. К. – А скажіть скільки разів Ви були в неї в гостях: 10, 20, 100?

Г. В. – Ну не 100, але знаєте, що була дуже рідко, бо я ж працювала. Вона дуже хотіла щоб я до неї приїжджала, але не було можливості до неї приїжджати, бо тоді коли там не працювала «Африканівна», то там треба було поїхати по моїй роботі по товариству охорони природи і дещо там робити. Але потім там почала оце «Африканівна» працювати, вже там то там мені уже нема що їхати в Погребище, то я вже не могла до неї приїхати тако просто. Але я находила можливості бо в неї під хатою росла калина, і вона дуже хотіла щоб я цеї калини набрала собі додому. Я так кілька років до неї збиралась приїхати, але не могла приїхати. Але потім приїхала, то в неї набрала цих пагінців. То в мене та в мого брата є зараз калина, в мої свекрухи коло хати є калина, коло мого батька на могилі є калина. Ще в Юрківцях Немирівського району там моя подруга жила, я її дала калини, ще посадила калину коло вінницького будинку природи і зараз вона там росте. Тут де, знаєте де, будинок природи і зараз вона там росте. Тут де знаєте де профспілки, а потім будинок природи то там вона росте.

В. К. – Кажіть де, бо я вже хочу гілочку посадити.

Г. В. – То це профспілки, а наступне бібліотека, а далі будинок природи там зразу шось є. Там вже немає залу такого який був в нас у будинку природи, але калина росте. І знаєте просто я з нею, так сказати, переписувалася, я вам дам щоб ви її прочитали, а потім Руслан візьме і буде далі вивчати на пам'ять. Тут, що йому треба то він візьме.

В. К. – Розкажіть, яка хата в неї була?

Г. В. – Хата була в неї старенька. І коло неї було 15 соток городу. І потім вона хотіла щоб ці всі папери, щоб це все і побудувати на її цьому городі музей, щоб всі ці папери її там залишилися. І там пішла переписка. Там ці всі начальство, там є такий музей, що там її вже зробили пізніше. Там один кабінетик якийсь є, але то вже не те знаєте.

В. К. – А фотографія хати ?

Г. В. – Я вам скажу...

В. К. – Може є в хаті фото, нема?

Г. В. – Нє таких немає. Осьо тут, я її фотографувала. І вона як дивиться то в неї погляд такого, владної жінки. Я її чекала щоб вона була «розпогодженою» [спокійною, врівноваженою – авт.]. То вона є роз погоджена. Але тут, наприклад, є тако, що подивиться на оцю [фотографію – авт.]. То це ж тако, цей міліціонер. В мене був ше друг такий – Романов. Він із Ленінграда дитина. Ну, як вам сказати, сирота. Після війни він тут оженився, в Гайсині. То коли я його просила щоб поїхати в Погребище то Романов, а він працював на якісь роботі будівельником, але він якось так, що він проїжджав у Погребище бо ми там проводили її 88 років, Насті. І він фотографував її для кіно, розумієте це була людина.

В. К. – То кіно десь існує?

Г. В. – Ви знаєте, от я не знаю, чи воно існує. Бо Романов от помер, а його жінка.

В. К. – То він помер в Гайсині?

Г. В. – То я не знаю, що вона з тими кінами поробила. Оце такого діло, то я фотографувала просто її тако.

В. К. – А скільки років він помер назад?

Г. В. – Років можливо 10 і він так сказать... І ше я хочу сказати, що до того всього, що Настя робила. Вона, наприклад, переписувалася з багатьма школами. Навіть не нашої області, а інших областей. Я взяла, а в неї такий був список, то 71 школа з якими вона листувалася, то тут деякі є ці школи.

В. К. – То той список де? У вас чи в неї десь лишився?

Г. В. – Він у неї лишився десь там, це я тако взяла в неї переписала з ким вона там листувалася. Одного разу звернулись до мене село Луначарське Херсонської області, піонери загону імені Миколи Сьомака, Героя Радянського Союзу, а він уродженець Погребищ, а вона про нього знала: «Цікавий наш земляк і моя дослідницька робота про нього. Порадила цим дітям із Херсонської області, щоб вони листувалися із Погребищенською школою №1, яка теж носила ім'я Сьомака». І вони приїхали у Погребище І, розумієте, які люди заздрісні і бредні. І ці діти приїхали з Херсонської області, і жили в гуртожитку, і цей гуртожиток близько коло неї, а сказали дітям що Настя Андріанівна хвора.

В. К. - І райком партії не пустив.

Г. В. – Настільки це були якісь..., ну в мене немає слів.

В. К. – Ну бо вони знали, що вона 10 років сиділа.

Г. В. – «Гуртожиток біля моєї хати. Діти ж цього не знали і ми не бачились. Коли ж школярі з Луначарська написали про свої відвідини

Погребищ то «красенько подякували», шо не хотіли «хворої» вчительки навістити, а я хвора не була. Просто не знала про їхній приїзд». Розумієте наскільки заздрість така...

В. К. – Та хіба це заздрість? Це – не заздрість. Це райком партії дав команду дітей з школи в школу, а то шо вона їх звела і діти приїхали...

Г. В. – Розумієте, це страшні речі.

В. К. – Ганна Леонтівна, розкажіть як святкували отих 88 років, про які Ви казали? Хто був?

Г. В. – Хто був? Розумієте, я вже бачила, шо вона може до 90-та років не дожити і я кажу: «То давайте ми приїдемо хто тут у Вінниці є, і там, і Романов приїде з Гайсина і це все зазнімить – це було тоже зроблено і показано.

В. К. – То хто поїхав з Вінниці поіменно?

Г. В. – Я вам скажу, шо були, тут є деякі. Ше я вам не розказала, шо Настя Андріанвна дуже про багатьох відомих людей писала до свої газети районної і писала в «Комсомольське плем'я» і до «Вінницької правди». Розумієте ?

В. К. – Отой список складали Ви, чи вона сама склала?

Г. В. – Який?

В. К. – Публікацій у газетах?

Г. В. – Це тут і вона складала і я складала. Але зараз я тутог [показує фото – авт.], оце прихильники, які з Вінниці приїхали, а це 88 день народження баби Насті – 22 грудня 1983 року. Осьо, пожалува, є ці люди і ці діти. Ну, частинка їх тут є, я зафотографувала.

В. К. – Скажіть фотографії і плівки, де плівки?

Г. В. – А Бог їх зна, може десь і є, я то не дивилася.

В. К. – Може у якомусь ящику на дачі?

Г. В. – Може і є, не знаю як їх найти.

В. К. – Наталю просити?

Г. В. – Яку Наталю?

В. К. – Дочку.

Г. В. – Не треба Наталю, ше тіки Наталя шоб мені тут рилася, я десь пошукаю. Можливо і є.

В. К. – Плівки є, то можна зробити фотографії.

Г. В. – То я, якщо вони є, то вам їх відам, бо, шо я буду з ними робити вже.

Вам можна багато дечого розказувати, бо вона, я вже вам згадувала, писала про багатьох людей видатних до свого «Колоса». І це вона там їх прославляла, і про нашого Леонтовича, і про всяких тут людей писала.

В. К. – то ці газети є у Вас? Чи треба йти в архів?

Г. В. – Маю трошки. Да, я вам скажу, шо оце ж тільки одна книжка її вийшла «Пісні Поділля». Туди увійшло близько 1000 пісень, а вона ж то переписала [записала – авт.] і дала до збірника кївського [до рукописних фондів ІМФЕ ім. М. Рильського – авт.] 7000 пісень. Ви цю книжку прочитаєте і будете багато знати. Тому, шо я вам скажу, шоб «Руслан, а свої рукописів вона Вам не давала якихось?». Вона хотіла шоб я ці рукописи забрала додому, бо вона бачила, шо в Погребищах

вони нікому не треба, але я не мала куди забрати, тут свого хватає. Вона все хотіла щоб, цей, був музей в неї, але, цей, музей не міг бути, бо тоді була така «погода» [відношення влади до Насті Андріанівни і її спадщини – авт.], шо нею не цікавилися вищі ешелони влади.

В. К. – То вони мені здається і зараз не цікавляться.

Г. В. – Да не цікавляться, от, наприклад, Волошенюк мій Іван Степанович, помер 14 березня, я написала до «33 каналу», не знаю чи вони надрукують чи не. То це всього пройшло 6 років. А Настя померла ж раніше, і знаєте це все забувається, це все десь дівається, воно все це тако собі. Але коли ви прочитаєте цю книжку ви багато чого дізнаєтесь з того чого я вам не розкажу.

В. К. – То ми прочитаємо, шо там написано.

Р. К. – Ви кажіть того, шо не має в книжці.

Г. В. – Цікава вона була людина. Оце, шо вона жодного листа, який прийшов до неї, щоб хтось шось спитався по народознавству чи шо, вона завжди відписувала, я не знаю де в неї стільки хватало сили.

В. К. – А є десь є ці листівки, шо вона вам слала. Оригінал побачити.

Г. В. – Вони десь є. Я зараз гляну.

Р. К. – Але ж Настя Присяжнюк, як вона була така старша, то її були дали квартиру.

Г. В. – Дали їй були 1 кімнатну квартиру десь на 1 поверсі. Я була в тій квартирі. Там таке все було, з її хати забрали всякий хлам і завезли його туди. Вона була якась така не побілена до пуття, а якось отакого.

Р. К. – Настя Присяжнюк ніколи не згадувала чи в неї були якісь чоловіки?

Г. В. – Ні чоловіків, ні дітей в неї не було. Це я знаю 100 відсотків. Вона була одинока. В сім'ї [її батька – авт.] було 12 дітей, і був тільки якийсь один внук в Одесі, то вона просила мені щоб він тут опікувався нею. Але він поїхав в Одесу і вже тут в Погребищах не було нікого щоб її хтось опікував як родич.

Р. К. – А про внучатих племінників вона нічого не говорила? Бо вони живуть в Погребищі.

Г. В. – Може і є там хтось.

В. К. – Чи збереглись у вас листи Насті Присяжнюк?

Г. В. – Розумієте, шо я вам скажу, шо ці всі листи я принесла з дачі [працювала з ним і готовила до друку – авт.] і вони можуть бути усі на дачі. Можуть бути. То я буду на дачі то я гляну.

В. К. – То якщо знайдете, то ми прийдемо перефотографуємо.

Г. В. – Я вам можу їх всіх віддати. Шо я ше вам можу сказати по книжці. Ви її прочитаєте і будете бачити наші стосунки з Настею Присяжнюк. Я спочатку підписувала Галина Касіяненко, це моя дівоча фамілія. Ми з чоловіком так домовилися, бо тоді писали в газетах Г. Волошенюк і І. Волошенюк. То це воно там могло когось так [зачіпати – авт.]. То ми вирішили шо ми будем писати Касіяненко, а потім я перейшла на Волошенюк. Я вам даю цю книжку, тут осьо її є список про кого вона писала. Тут аж 185 назв в «Колосі» її статей.

В. К. – А скажіть Ви на похорон їздили, як вона померла?

Г. В. – Да, да. Зразу як вона померла то мені подзвонили і я зразу передзвонила в райком і кажу «Поховайте людину щоб вона була гарно похована і по-людські. Бо я, кажу, приїду і подивлюся як ви по-людські її поховали».

В. К. – То райком партії її ховав? За рахунок держави?

Г. В. – Вони її ховали і поховали її в центрі кладовища.

В. К. – А що там зараз є – хрести чи пам'ятник?

Р. К. – пам'ятник такий високий мраморний чорний, да її фотографія є, навіть в інтернеті є.

В. К. – А останній раз коли ви були в неї ? Коли вона була жива, в якому році?

Г. В. – Я була в неї приблизно за рік до смерті. Так ми були з нею. Але я вам скажу, що люди приходили до неї. Бо треба комусь листа написати. То той лист писала вона. Вирішити якесь питання, то люди приходили до неї. Але так щоб начальство приходило погребещенське то нікого нема.

Р. К. – Але ж казали, що до неї приходили діти зі школи, і казали що їсти її зі шкільної їдальні носили.

Г. В. – Знаєте, що я взяла собі для статті, бо передо мною за декілька місяців до її смерті був Володимир Рабінчук у неї. То згадує що лікарка, яка прийшла до неї і баче що миша їсть з її миски манну кашу і ще там шось, і ця лікарка хотіла таки вдарити по цій миші, а Настя каже не. Тако видерла цю книжку і каже, що це моя подруга і моя кума, бо хто до мене прийде як не миша. Розумієте яка це самотність важка. То це я писала в останніх своїх записках [8].

Отже, до статті Н. А. Присяжнюк, її наукової діяльності і нині звертаються дослідники, щоб у повній мірі оцінити її внесок у розвиток українського фольклору та етнографії. А її особисте життя є свідченням наукового подвигу в ім'я розвитку української науки.

Джерела та література:

1. Дмитренко М.К. Присяжнюк Настя Андріанівна. Українська фольклористична енциклопедія: у 2-х т. Т. 2: М – Я / Упоряд., наук. ред. доктор філологічних наук, професор М. К. Дмитренко. Київ : Вид-во «Сталь», 2020. С. 293-295.
2. Легун Ю.В. Про особовий фонд Н. А. Присяжнюк у Державному архіві Вінницької області. Присяжнюк Н. А. Народне харчування селян Погребещища: колишнє і сучасне. 1900-1980-ті рр. / Упоряд., автор передм. Гребеньова В. О. Вінниця, 2019. С. 10-14.
3. Гребеньова В.О. Життєвий шлях Н. А. Присяжнюк. Присяжнюк Н. А. Народне харчування селян Погребещища: колишнє і сучасне. 1900-1980-ті рр. / Упоряд., автор передм. Гребеньова В. О. Вінниця, 2019. С. 6-9.
4. Від упорядника. Пісні Поділля. Записи Насті Присяжнюк в селі Погребещище. 1920-1970 рр. / Упоряд. С. В. Мишанич. Київ : Наукова думка, 1976. С. 3-6.
5. Мишанич С.В. Народнописенний репертуар одного села. Там само. С.7-52.

6. Присяжнюк Н.А. Народне харчування селян Погребища: колишне і сучасне. 1900-1980-ті рр. / Упоряд., автор передм. Гребеньова В. О. Вінниця, 2019. 112 с.
7. Волошенюк. Г.Л. Листи від Н. А. Присяжнюк. Вінниця, 2010. 180 с.
8. Запис Косаківського В.А. і Кучаєва Р.О. 10 березня 2023 р. від Волошенюк (Касіяненко) Ганни Леонтівни, 1941 р. н, жительки м. Вінниці уродженки с. Ометинці, Немирівського району.

Володимир Лазаренко

РОЛЬ ОСВІТЯН ВІННИЧНИНИ В СТАНОВЛЕННІ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

У статті висвітлено роль працівників освіти Вінницької області в національно-демократичних процесах 1988-1991 років. Наведено основні події та імена громадсько-політичних діячів Вінниччини в світлі боротьби за незалежність України. Акцентовано увагу на провідній ролі інтелігенції у формуванні національної свідомості.

Ключові слова. Освітяни Вінниччини, Народний рух України, Демократична партія України, товариство української мови, «Меморіал», незалежність України, національна свідомість.

Як свідчить історія освітяни на різних етапах розвитку суспільства відігравали важливу, а часом вирішальну, роль в тих чи інших подіях. Маємо приклади сподвижницької діяльності української інтелігенції, яка зробила вагомий внесок у здобуття Україною незалежності.

Озираючись у минуле аналізуємо тогочасні події, завдяки яким Україна перетворилась з колонії у державу, оцінюємо роль наших співвітчизників, які стали до боротьби за незалежність.

Автор статті, будучи уродженцем Житомирщини, представляє на сьогодні Вінниччину, якій присвятив значну частину свого життя, тому вважаємо за доцільне продемонструвати роль освітян Вінниччини у становленні незалежності України. В чутті єдиної української родини у вир громадсько-політичної боротьби поринули кращі представники всіх куточків України. Їхня життєдіяльність на цьому поприщі здебільшого тісно перепліталась. Прикладом цього є життєвий шлях Володимира Муляви, про якого йтиметься нижче. Адже пан Володимир також працював у вищих навчальних закладах Житомирщини.

Наприкінці 1980-х – на початку 1990-х років Вінниччину, як і всю Україну, сколихнула хвиля патріотичного піднесення. Національно свідомі громадяни не могли миритися з існуючою на той час тоталітарно-комуністичною системою, тому стали активними учасниками мітингів, пікетувань, акцій протесту.

Важливе місце у цьому процесі слід відвести таким громадським та політичним структурам, як Народний Рух України за перебудову, Демократична партія України, Товариство української мови ім. Т.Г. Шевченка, товариство «Меморіал», фундаторами яких здебільшого були працівники освіти.